

Posudek na disertační práci

Ekonomické aspekty a indikátory konfliktů vybraných regionů

Autor práce: **Ing. Zdeněk Řízek**

Školitel: **prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.**

Cílem předložené disertační práce je (str. 15) „Vytvoření postupu, který by pomohl najít způsob pro odhalování patologických změn v defektní společnosti, které zvyšují pravděpodobnost vzniku ozbrojených konfliktů“. Tento cíl je specifikovaný dvěma dílčími cíli:

- Určit vhodné statistické ukazatele, na základě jejichž vývoje bude možné odhalit region náchylný ke konfliktu.
- Vytvořit metodiku založenou na statistických ukazatelích pro určení regionu náchylného ke konfliktu.

Práce má přispět k ověření dvou hypotéz: *Ekonomické faktory (sociální faktory) zvyšují náchylnost jednotlivých států, případně regionu, k ozbrojenému konfliktu.*

Práce se člení na 10 kapitol, závěr, literaturu a přílohy (seznam příloh dle obsahu má být na straně 13, v práci je řazený za stranu 154). Seznam literatury obsahuje 101 položek, seznam internetových zdrojů 40 položek. Práce má 141 stran vlastního textu, kromě seznamů a příloh.

První čtyři kapitoly se zabývají obecnými charakteristikami pojmů a přehledem obecných metodologických přístupů, problematikou hodnocení regionů z hlediska bezpečnosti, vzájemnými vztahy Evropy a Afriky a otázkami konfliktů. Některé problémy jsou studovány v historických souvislostech. Pátá kapitola nazvaná „Ekonomické aspekty regionálních konfliktů“, studuje africký region převážně z pohledu historického vývoje, kolonizace a dalších politických souvislostí.

Šestá kapitola nazvaná „Indikátory statistických dat“, je z hlediska cílů stěžejní. Rozporný je samotný název kapitoly, který naznačuje technické chápání dat a pojetí kapitoly tento přístup potvrzuje. S názvem kapitoly lze polemizovat v tom smyslu, že na statistická data lze nahlížet jako na indikátory, tedy charakteristiky, které měří vlastnosti a chování pozorovaných dějů, událostí, nebo jejich vnějších projevů. Cílem analýzy může být snaha využít statistická data jako indikátory jiných, nepozorovatelných změn, nebo jako včasné indikátory budoucího rizika.

Cíl této práce chápu tedy jako snahu zjistit, zda jsou ve statistických datech vhodné indikátory konfliktů a pokud ano, které indikátory to jsou a jaká je jejich vypovídací schopnost (ve smyslu spolehlivosti, s jakou lze odhadnout riziko konfliktu).

Obsahem dvou úvodních podkapitol kapitoly 6 je popis indexů mezinárodních statistik HDI (Human Development Index) a FSI (Failed States Index), které dle autora „fungují na sobě nezávisle“ (str. 59, význam tohoto tvrzení není vysvětlený). Oba indexy jsou podrobně vysvětleny z hlediska metody jejich konstrukce a jejich zdroje, ale konkrétní význam nebo využití pro cíle této práce zde autor neuvádí.

V části 6.5 jsou již uvedeny autorem zvolené indikátory (20 ukazatelů) pro vlastní uvažovanou analýzu, včetně přehledu zemí, pro které se bude analýza prováděna. V této části by srozumitelnosti přístupu k řešení prospělo přehledné porovnání, které ukazatele jsou zahrnuty do HDI, které do FSI a které jsou navrženy pro vlastní analýzy, které budou provedené autorem. Současně mohlo být popsáno logické zdůvodnění volby této konkrétní vlastní množiny ukazatelů.

V části 6.6 jsou popsány technické detaily vícerozměrných metod používaných v dalších částech práce, tedy faktorové analýzy, shlukové a korespondenční analýzy. Není zde vysvětlený přístup k časovým řadám, kterými jsou prezentované datové zdroje. Část 6.6 popisuje také návrh metodiky pro zpracování a vyhodnocení dat. Jedná se zejména o technické schéma na straně 86, jehož věcná opora, tedy vysvětlení důvodu zvoleného přístupu, není objasněna.

Autor pravděpodobně vychází z přesvědčení, že jím zvolené ukazatele charakterizují dostatečně jevy, které sledují cíle práce. *Neobjasňuje však, jak hodlá pomocí výsledku faktorové analýzy určit náchylnost ke konfliktům, ani jakými indikátory jsou konflikty pro účel této práce měřené, neuvádí ani postup, jak hodlá analyzovat data v časové řadě.*

Metodická část práce v kapitole 6 nevysvětluje, proč bude autor takto postupovat, proč zvolil dané metody, jaké výstupy lze očekávat od jednotlivých metod ve vztahu ke stanovenému cíli.

Následující kapitoly jsou již věnované vlastním výsledkům a závěrům.

V kapitolách 7 – 10 jsou izolovaně, postupně pro roky 2002, 2005, 2008 a 2011 prezentované výsledky vždy všech tří typů analýz. *Data získaná v časové řadě jsou tedy prezentovaná separátními analýzami* a takto lze obtížně sledovat dynamiku hodnocených ukazatelů ve vztahu k cíli.

V cíli práce je konflikt vymezený verbálně, v práci autor nespecifikuje zřetelně možnosti jeho měření.

Výsledky provedených analýz nejsou zpracovány do souhrnné a přehledné formy a jsou hodnoceny převážně mechanicky, přitom cílem práce bylo zejména hodnocení významové. Vývoj změn v časové řadě není zřejmý a je vágně komentovaný.

Celkové zhodnocení výsledků za roky 2002, 2005, 2008 a 2011 v části 10.4 má obecný charakter. *Vhodné by bylo celkové shrnutí formou přehledů* (týká se všech výsledků kapitol 7 – 10), které by podpořily formulovaný slovní závěr na straně 138.

Podpoře výsledků z faktorové analýzy by prospěly přehledy hodnot faktorového sycení proměnnými, které k danému faktoru nejvíce přispívají, případně dokumentování, zda se jedná vždy o stejné veličiny v jednotlivých letech. Míra náhodného kolísání není hodnocená.

Zvolené a analyzované statistické ukazatele charakterizují jevy demografické, ekonomické a sociální povahy daného území v určitém časovém období (v daných letech). Kauzální příčiny náchylnosti ke konfliktu nejsou známé, lze je asi dedukovat na základě historických analýz. Je pravděpodobné, že stejné příčiny nejprve vyvolají sociální, demografické a ekonomické změny a následně vedou ke konfliktům. Zřejmě uplyne mezi příčinou a následkem delší časové období, než jeden rok, mimo to kromě místních vlivů působí faktory vnější (například vlivy webu, sítí sociálních i ekonomických). Možná, že zkoumat se měly též změny ve vývoji těchto ukazatelů, případně jako riziko uvažovat jejich překročení určité hraniční hodnoty.

Autor tedy mohl uvažovat o možnosti sledovat prodlení (lag) mezi dobou, kdy jsou statistické indikátory měřeny a mezi dobou vzniku konfliktů. Nezabývá se ani otázkou, zda na jím vyslovené hypotézy by lépe (nebo dostatečně) neodpověděl například vývoj již dostupných indikátorů HDI a FSI. Neuvažuje možnost kategorizace konfliktnosti států pomocí některých zvolených indikátorů (kvantitativních nebo kvalitativních). Provedené a prezentované analýzy mají z tohoto pohledu spíše technický charakter. Je však možné, že nepřímo jsou v práci zodpovězeny některé z výše položených otázek. V tom případě mohly být výsledky, které by vysvětlily věcné hledisko postupu (od návrhu vhodných dat a metod, až po využití výsledků analýzy pro získání nové kvalitativní informace nebo znalosti), přehledněji uspořádané.

V práci nelze přehlédnout některé formální prohřešky gramatické nebo typografické (jsou označeny v tištěné verzi práce), nebo nepřesné vyjadřování (definice poměrových ukazatelů na straně 59, nebo na straně 72 Excel = program, xls je formát dat).

Hodnocení koncepce práce:

Práci by prospělo podrobnější věcné vysvětlení metod, použitých v řešení, přehledně uspořádané a numericky dokumentované zásadní výsledky analýz a zformulované závěry, zda se podařilo navrhnout vhodné ukazatele a metodiku odhalování patologických změn, které mohou vést ke konfliktu.

Metodika řešení otázek, vytčených v cíli práce, není v práci zřetelně uvedená ani zdůvodněná. Východiska, shromážděná v kapitolách 2 až 5, nevedou k jednoznačné specifikaci a vysvětlení vlastního postupu. Práce neuvádí, jak budou hodnoceny nebo měřeny konflikty, jaké konkrétní indikátory konfliktů budou sledovány, jaké indikátory budou sestaveny, nebo navrženy, které typy výsledků budou využité ve vztahu k cíli.

V práci chybí (kromě věcného zdůvodnění zvoleného typu analýzy dat) také zhodnocení využitelnosti indexů HDI a FSI pro vlastní studovaný cíl práce. Data v časové řadě nemusela být možná hodnocena izolovaně, mohl být proveden pokus o sledování a hodnocení trendu vývoje (pokud by byl detekovatelný) ve vztahu k riziku konfliktu.

Na straně 137 ve zhodnocení výsledků mohl být popsán a dokumentovaný směr působení vyjmenovaných faktorů na nízkou ekonomickou rozvinutost státu. Autor mohl specifikovat, co je nového na předkládaném zjištění, jaký je jeho vlastní přínos k této problematice.

Přes uvedené otázky a pochybnosti je nutné vyzdvihnout snahu autora o využití dostupných dat a ocenit práci s jejich získáním a analýzou. Lze poznamenat, že analýza vícerozměrných dat tohoto typu (agregované ukazatele) je obtížný úkol a obtížná je také jejich interpretace a zdůvodnění správnosti jejich využití pro daný cíl (autor hledá kauzální souvislosti, ale k dispozici má deskriptivní ukazatele).

Celkově hodnotím kladně komplexnost a šíři problémů, kterým se autor ve své práci věnoval. Oceňuji jeho snahu uplatnit zásady vědecké metodologie a možnosti využití objektivně měřitelných veličin k popisu multidimenzionálního a velmi složitého děje, který je ovlivňován vnitřními i vnějšími faktory a mění se v čase. Oceňuji shromáždění relevantních dat, která by mohla být dále použita pro detailnější analýzy a pro další studium této nebo obdobné problematiky.

Pro obhajobu doporučuji:

Přehledně a věcně prezentovat výsledky stěžejních analýz.

Shrnout vlastní přínos k řešené problematice.

Závěr:

Předložená disertační práce se zabývá aktuální problematikou. Doktorand prokázal schopnost samostatné vědecké práce, odpovídající teoretické znalosti a jejich aplikaci. Práci **doporučuji k obhajobě** před příslušnou komisí.

prof. RNDr. Hana Skalská, CSc.
Katedra informatiky a kvantitativních metod
Fakulta informatiky a managementu
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62
500 03 Hradec Králové

Oponentský posudek na disertační práci Ing. Zdeňka Řízka, nazvanou :Ekonomické aspekty a indikátory konfliktů vybraných regionů.

Disertační práce se věnuje velice zajímavému a aktuálnímu námětu. Autor prokázal, že danou problematiku po odborné stránce velmi dobře ovládá. V tomto směru bezesporu patří k nejlepším českým odborníkům.

Autor ve své práci prokázal, že má nastudovány všechny základní dokumenty, dobře se orientuje i odborných monografiích, které byly na toto téma vydány. Přečetl důležité stati v impaktovaných časopisech. Po této stránce práce bezesporu splňuje stávající požadavky a vyhovuje dosud uplatňovaným kritériím.

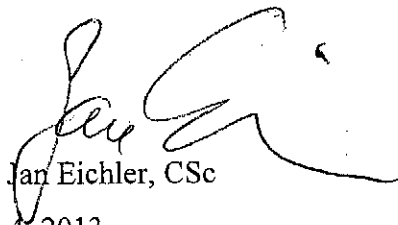
Celkově ale myslím, že pokud o penzum nastudované relevantní literatury, autor má v podstatě „splněno.“ Jeho práce je v ČR prvním uceleným příspěvkem, který při rozboru této problematiky přináší ucelený přehled ekonomických přístupů a metod. Doposud převládaly politologické přístupy a popisy, zato v případě ing. Řízka se na český „myšlenkový trh“ dostává něco exaktnějšího a kvantifikovaného. V tomto směru je disertační práce prvotinou a v tom také spočívá její hlavní přínos.

Za dobře vyjádřený a zformulovaný považuji cíl práce, hypotézu a metody vědecké práce. Pokud jde o kapitoly 2 až 5, jeví se mi z mého pohledu jako až příliš popisné. Některé jejich pasáže působí spíše jako skriptá a v takové podobě by nakonec i mohly být vydány. Výrazně to vyniká u kapitoly 3. Ta je věnována globalizačnímu vývoji, přičemž se ve skutečnosti jedná jenom o EU. Je typický přehled událostí uváděný tak, jak se píše v diplomových pracích nebo ve skriptech. Navíc je velká škoda, že právě u této kapitoly autor nevyužil obrovský potenciál, kterým je angažovanost EU v Africe a její nezastupitelná úloha na tomto kontinentu.

Oceňuji, že autor na stránkách 30 – 32 překonal výhrady mého prvního posudku a tyto odstavce přepracoval. Znovu oceňuji, že počínaje šestou kapitolou se již autor plně věnuje samotnému meritu celé svojí práce. V tom vidím největší přínos. Výsledkem je identifikace hlavních faktorů způsobujících náchylnost regionu ke konfliktům a ucelený komplex zpracované tematiky. Za přínosné považuji vytvoření klasifikace významnosti dopadů faktorů na potenciální konflikt.

Práci ing. Zdeňka Řízka doporučuji k obhajobě a po úspěšném obhájení přidělení titulu Ph.D.

Otázka k obhajobě: jak je možné Africe pomoci k tomu, aby se tam omezil počet propukajících konfliktů a hlavně jejich krutost a místy až genocidnost? Je něco takového vůbec možné?

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc

25.4.2013

Oponentský posudek

Předmět posudku: ·Doktorská disertační práce „**Ekonomické aspekty a indikátory konfliktů vybraných regionů**“

Autor práce: Ing. Zdeněk Řízek

Školitel: prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.

Posudek vypracoval: prof. Jaroslav Macháček, Národohospodářská fakulta VŠE

Předpokládaný termín obhajoby: červen 2013

Práce je předkládána k posouzení i obhajobě opakovaně. Předchozí verze byla oponována v červnu 2012. Protože autor posudku byl oponentem i v případě verze předchozí (dále **PV**), vyskytují se níže i reference na původní, podrobný posudek, případně se z něj cituje.

Posuzovaná dizertace byla zpracována v rozsahu 141 stran, dalších 12 stran tvoří soupis použitých zdrojů. Součástí studie je rovněž 14 příloh. U přepracované, nové verze (dále **NV**) název změněn či upraven nebyl, připomínka v dřívějším posudku (dále **DP**) nebyla akceptována („autor by měl rovněž zvážit vhodnost stávajícího názvu práce, s ohledem na její skutečné věcné zaměření“, str. 7 DP). Pokud jde o cíle práce, hlavní cíl a první dílčí cíl jsou v NV a PV formulačně totožné, druhý dílčí cíl je poněkud formulačně změněn, věcně je stejný. Zčásti jinak jsou vymezeny dvě s cíli související hypotézy, způsobem reagujícím na návrh v DP. Výčet metod vědecké práce je v obou verzích stejný. Totéž platí z větší části o kapitole 2 (Region). V NV je však zmínka o regionální typologii zaměřené na „národní“ území a v posledním odstavci této kapitoly je upřesněna představa o regionu v nadnárodním pojetí jako předmětu zkoumání. (Neformální výraz „upozadit“ je v tomto kontextu rušivý.)

Podle doporučení v DP byla vyřazena subkapitola (dále **SK**) o regionální politice. SK 2.3 obsahuje v NV pod jiným názvem téměř stejný text jako SK 2.4 v PV. (Změněn byl druhý odstavec této SK.) Shoda je rovněž mezi SK 2.4 resp. 2.4.1 NV a SK 2.5 resp. 2.6 PV. Je vyřazena původní SK 2.8. SV, popisující integrační seskupení ve světě. SK 2.4.3 NV odpovídá původní 2.9 PV. (Na straně 33 je do této SK zařazen odstavec popisující členění afrických makroregionů v některých dokumentech OSN.)

U kapitoly 3 se mění název, obsahově, i pokud jde o strukturu SK, zůstává v porovnání s PV téměř stejná, s výjimkou úseku Str. 37, 2 odst. zdola – str.40, 1 odst. shora, který je věnován Unii pro Středomoří, prohlubující vztahy mezi evropskými a africkými zeměmi. Z původní verze je vypuštěna tabulka 1 – Typy regionální integrace – a navazující komentář k této tabulce. Na straně 46 se v této kapitole uvádí několik údajů o vnější migraci zemí Evropské Unie. Na stejné straně je na závěr této kapitoly připojena poznámka o možnostech migrace v případě obyvatel Afriky.

V kapitole 4 je na str. 48 oproti PV vložen odstavec, přibližující pojetí konfliktu v dokumentu World Development Report z roku 2011. Do SK 4.2 a 4.2 je zahrnuto vyjádření P. Colliera, týkající se příčin ozbrojených konfliktů. Uvozující věta k příslušnému odstavci (Collier.....vidí vazbu mezi ozbrojenými konflikty.....ve třech vztazích, str. 50) není srozumitelná. Kapitola 5 je identická v PV a NV. V kapitole 6 se vyskytuje nový textový úsek, tvořený SK 6.1 (poměrové ukazatele, str. 51) a 6.2 (Human Development Index (HDI), str. 60-65). Obsahem této části je metodologický popis a výpočtový postup HDI. SK 6.3 NV je identická s kapitolou 6 PV. Totéž platí o SK 6.6, 6.7, 6.8 a 6.9 PV (str. 89 – 100 PV) a SK 6.6 NV (Str. 85 -98 NV). V DP je k této kapitole uvedeno: „Textový úsek od str. 89 do strany 100 je tvořen podrobnými obsahovými a výpočtovými charakteristikami tří zvolených analytických metod – faktorové, shlukové a korespondenční analýzy, bez podrobnějšího zdůvodnění, proč byla těmto metodám dána přednost či jaké jsou výhody a omezení při jejich aplikaci v rámci dané tematiky.“ (str. 4 posudku).

Kapitolu 7 v NV představuje, stejně jako v PV, „Analýza statistických dat“. Jako v PV spočívá tato část v aplikaci určitých výpočtových postupů faktorové, shlukové a korespondenční analýzy. Oproti PV se redukuje počet faktorů (z původních šesti na pět), jak u „základních skrytých dimenzí“ (což je koncept vyžadující v daných souvislostech bližší vysvětlení), tak i faktorů vytvářejících zátěže. Na druhé straně se ve shlukové analýze zvyšuje počet základních skupin zemí, ze tří na čtyři, a stejně se mění i počet kontingenčních tabulek v korespondenční analýze, vycházející z rozdělení zemí na základě shlukové analýzy. Pro výpočet jsou použity údaje z let 2002 (na straně 103 jde zřejmě o překlep, kdy místo roku 2007 má být rok 2002), 2005, 2008 a 2011. (V PV se čerpaly údaje z let 2007 a 2009). Metodologie i výpočetní postupy jsou stejné v obou verzích práce. Vyhodnocení výsledků se liší

v NV (SK 10.4) oproti PV (SK 8.4) v počtu a skladbě faktorů, jimž se přisuzuje význam z hlediska konfliktogenní kauzality.

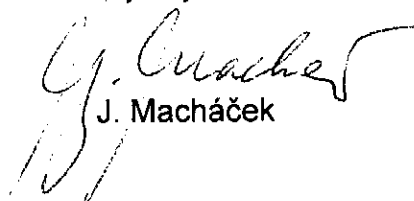
Výsledná argumentace v NV obsažená v závěrečném hodnocení výpočtové části (SK 10.4) je místy nejasná (Například odst. 2 shora „Prostřednictvím provedené analýzy...až odst. 3 sh. ...hustota obyvatelstva“). Jak lze kupříkladu chápat faktor „sociální (a ekonomická) velikost (sic) státu? Podporuje růst populace (počtu obyvatelstva), případně ekonomický růst – další z faktorů – sklon ke konfliktům či naopak? Co se rozumí formulací „lze nalézt možnou souvislost mezi regionálním ohrožením konfliktu a vlivem sociálního prostředí..“ (str. 138), atd. Podobné obraty se vyskytují i v Závěru: „...analýzou byla jednoznačně potvrzena pouze hypotéza, která mezi hlavní faktory hrozícího konfliktu označuje vlivy sociálního charakteru“ (str. 141); „vytvoření metodiky....která...je schopna posuzovat regiony z hlediska sklonu tendence k ozbrojeným konfliktům“; Co je „ucelený komplex zpracované problematiky“ ? (str. 141).

V Závěru je popisována metodologie, ale nejsou z něho dostatečně patrné výsledky, vztahující se k některým klíčovým otázkám: Které konkretizované faktory jsou ve sledovaných kategoriích zemí nejvíce konfliktogenní a proč (viz hlavní cíl); Jakou konkrétní cestou použitá metodika (metodologie?) přispívá k určení regionu náchylného ke konfliktu; Jaký je přínos práce z hlediska přístupů k prevenci konfliktů (str. 139, 1 odst. shora). Možno doporučit, aby autor využil ústní obhajobu k uplatnění svých poznatků ve smyslu zodpovězení výše uvedených otázek a upřesnění argumentace.

Z á v ě r p o s u d k u :

Hodnocená disertační práce prokazuje značný zájem autora o danou tematiku, a svědčí o velkém objemu odborné práce, která byla v souvislosti se zkoumáním problematiky z jeho strany vynaložena. Daná studie se opírá o rozsáhlý okruh referenční literatury a dokumentace. Výrazná je i její faktografická složka. Doporučuji ji k obhajobě před příslušnou komisí, s tím, že tato obhajoba bude příležitostí k vyjasnění některých otázek, vyskytujících se v tomto i v dřívějším oponentním posudku (vztahujícím se k částem, jež jsou v obou verzích disertace totožné.)

V Praze, 30. 5. 2013

J. Macháček